

Fahredden er-Râzî, *Şerhu'l-İşârât ve't-tenbîhât* (nşr. Ali Rızâ Necefzâde), Tahran 1384 hş., s. 200; Nasîrüddîn-i Tûsî, *Esâsü'l-İktibâs fi'l-mantîk* (trc. Molla Hüsrev, nşr. Hasan eş-Şâfî – M. Saîd Cemâleddin), Kahire 1999, s. 45, 53-54; Kutbüddin er-Râzî, *Tahrîrü'l-kavâ'idü'l-mantîkiyye fi şerhi'r-risâleti's-Şemsîyye* (nşr. Muhsin Bîdârfar), Tahran 2007, s. 193.

ALİ DURUSOY

TAKSİM

(تقسيم)

Türk müzikisinde bir form.

Herhangi bir saz veya ses tarafından bir usule bağlı kalmadan bir veya daha çok makamda icracının o andaki ilhamı ile irticâli (doğaçlama) olarak yaptığı melodik seyre, gezintiye verilen isimdir. İnsan sesiyle aynı şartlarda yapılan güfteli melodik gezintiye “sesle taksim etmek” denilmiş, ancak bu hususta “gazel” kelimesi daha çok tutulmuş ve taksim genellikle saz eseri formunun adı olmuştur. Bu konuda her ne kadar doğru ifade “taksim etmek” ise de “taksim yapmak”, yaygın biçimde daha çok kullanılmaktadır. Forma bu adın verilmesinin sebebi makamları icracının ayrı ayrı belirtmesidir. Taksim umumiyetle bir tek saz tarafından icra edilirse de ikili, üçlü saz gruplarında da yapılabilir. Gazel mısraları arasında o esnada bulunulan makamda bir saz tarafından taksim yapılır. Türüne göre taksim tek makamlı olabileceği gibi çok makamlı da olabilir, dolayısıyla süresi türe göre değişir.

Taksim çeşitleri genelde şunlardır: 1. Giriş taksimi. Bir faslın veya Türk müzikisi programının başında o faslın veya programda okunacak eserlerin makamına kulakları alıştırmak için yapılır. Bunlar daha çok tek makamlı, bazan da ilk makama dönmek şartıyla iki makamlı kısa taksimlerdir. 2. Ara taksimi. Bir faslın ortasında bir saz tarafından yapılan ve faslın makamından başlanıp birkaç makam dolaşıldıktan sonra tekrar fasıl makamına dönülerek karar edilen taksimlerdir. 3. Geçiş taksimi. Aynı makamdaki eserler arasında yapılan taksim türüdür. Bu taksimde bir makamdan diğerine geçilirken kulakların tedirgin olmaması için yakın makamlardan yararlanılır ve kulaklar alıştırmak için yeni makamda karar edilir. 4. Konser taksimi. Bir konserin belli bir bölümünde bir saz tarafından yapılan ve icracının istediği makamdan başlayarak istediği kadar makamda gezindiği taksim türüdür ve süresi icracıya bağlıdır. Karar ya ilk ma-

kama dönülerek veya icracının istediği diğer bir makamda yapılabilir. 5. Fihrist taksimi. Bir çeşit sözsüz “kâr-ı nâtık” olup bir makamdan -genellikle rast- başlanılarak yakın-uzak bilinen pek çok makama geçildikten sonra yine ilk makama dönmek suretiyle yapılan taksimdir. Bu tür taksimin süresi çok uzun olur. Fihrist taksimi yapabilecek icracının çok iyi makam bilgisine ve geçki tekniğine sahip olması gerekir. 6. Sualli-cevaplı taksim. Klasik taksim tarifine uymayan bu tür taksimlerde iki veya daha çok sazın sualli-cevaplı taksim yapması söz konusudur. Bunlarda bir saz bir makamda kısa bir taksim yapar, diğer bir saz yine aynı şekilde kısa bir taksimle buna cevap verir ve taksim böylece devam eder. Bu taksimde de çeşitli makamlara geçkiler yapıldıktan sonra genellikle ilk makama dönülerek karar edilir.

Taksim bir çeşit irticâli bestekârlıktır. Bu sebeple icracının, kabiliyetinin yanı sıra makam geçkilerinde kulağı tedirgin etmeden cezbedici nağmeler kullanabilmesi için sazına çok hâkim olması, ayrıca makam bilgisine tekniğinin kuvvetli olması gerekir. Taksim farklı kabiliyet gerektiren bir icradır. Sözü edilen hususlara sahip bulunduğu halde hiç taksim yapamayan kişilerin yanında yine çok iyi bestekâr olmalarına rağmen iyi taksim yapamayan, buna karşılık bestekârlıkla ilgisi bulunmadığı halde çok güzel taksimleriyle tanınan sanatkârlar vardır. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sazlayan nota neşriyatı çerçevesinde bazı saz icracılarının taksimleri notaya alınıp yayımlanmıştır. Müsiki tarihinde taksimleriyle en çok tanınan ve taksimleri plaklarla bugüne ulaşan kişi Tanbûrî Cemil Bey'dir. Yakın tarihte ise Kemânî Sadî İşılay, Hakkı Derman ve Nubar Tekyay, Neyzen Niyazi Sayın ve Aka Gündüz Kutbay, Üdî Yorgo Bacanos, Kanûnî Ahmet Yatman, Tanbûrî Ercüment Batanay ve Necdet Yaşar güzel taksimleriyle tanınmış sanatkârlardır. Günümüzde bunlardan sadece Niyazi Sayın ile Necdet Yaşar hayattadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kantemiroğlu, *Kitâbü'l-İlmü'l-müsiki alâ vechi'l-hurûfât: Müsikiyi Harflerle Tesbît ve İcrâ İlmînin Kitâbı* (nşr. Yalçın Tura), İstanbul 2001, I, 126-127, 172; Tanbûrî Cemil Bey, *Rehber-i Müsiki*, İstanbul 1321, s. 23; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Müsiki*, İstanbul, ts., III, 53-54; W. Feldman, *Music of the Ottoman Court*, Berlin 1996, s. 285-294; İsmail Hakkı Özkan, *Türk Müsiki Nazariyatı ve Üslûlleri Kudüm Velveleleri*, İstanbul 2006, s. 97-98; E. Neubauer, “Taksim”, *El*² (İng.), X, 143-144.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

TAKSİM SULARI

İstanbul'un
Galata-Taksim tarafına
su getiren
tarihî şebeke.

İstanbul'un tarihî yarımadasının suyunu temin eden ve Roma devrinde yapılmış olan bütün isâlelerin sur dışında kalan bölümleri, VII. yüzyıldan itibaren Balkanlar'dan gelerek şehri kuşatan çeşitli kavimler tarafından tamamen tahrip edilmişti. Fâtih Sultan Mehmed, fetihten hemen sonra şehrin suyunun birkaç küçük isâle ile sarnıçlardan sağlandığını görünce eski isâlelerin tamir edilip genişletilmesini ve yeni isâlelerin yapılmasını emretti. Fâtih zamanında dört yeni isâle yapıldı ve bir Roma isâlesi tamir edildi. 1453-1755 yılları arasında Halkalı köyü ile Cebeciköy arasındaki araziden gelen ve Halkalı suları diye anılan on altı bağımsız isâle hattı yapılarak şehirde 435 yere su aktıldı. Ayrıca Kanûnî Sultan Süleyman tarafından Belgrad ormanlarından su getiren Kırkçeşme tesisleri 1563 yılında yapılmış şehir bol suya kavuştu ve 580 yere su verildi.

Fâtih Sultan Mehmed'den sonraki devirlerde Haliç'in kuzeyindeki bölgenin su ihtiyacı küçük menbalardan beslenen çeşmelerden ve bazı isâlelerden karşılanıyordu. Galata Mevlevihânesi'nin suyunu temin eden ve Levent Çiftliği'ndeki iki menbadan beslenen isâle hattı, Kasımpaşa'nın suyunu sağlayan isâle hattı ve Kâğıthane menba suyunu getiren isâle hattı bu bölgedeki isâlelerin en önemlilerindendi. Boğaz kıyılarında inşa edilen yeni köşkler

Taksim Suyu tesislerinden Vâlide Bendi – Bahçeköy

